

Викладач в умовах комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання

В економічному вузі курси інформатики та інформаційних технологій вивчаються на кожному факультеті, але механізм використання отриманих навичок відсутній, тому що більша частина викладачів різних кафедр, зокрема економічних, не використовують у своїй роботі комп'ютерні технології, отже і не мотивують їхнє використання студентами.

Але ефективним комп'ютерне середовище навчання стане тільки тоді, коли воно буде скоординованим з іншими системами навчання і керованим викладачами. Один викладач інформатики цієї проблеми не вирішить. Його завдання - навчити студентів використовувати комп'ютерні технології. Причому уміння і навички на заняттях з інформатики відпрацьовуються на репродуктивному рівні, що забезпечує необхідні базові знання, навички й інтелектуальні уміння, які саме і визначаються стандартними вимогами в даній предметній галузі. На продуктивному рівні ці навички повинні використовуватися при вивченні інших дисциплін, зокрема математичних. Але це можливо тільки при наявності визначеної мотивації, що може забезпечити викладач-предметник. Для реалізації такої моделі необхідний механізм підготовки викладача, що володіє навичками роботи в комп'ютерному інформаційному середовищі на рівні користувача.

Особистість, мотиваційна сфера студента, як майбутнього фахівця, можуть ефективно формуватися лише в умовах повноцінного особистого спілкування з досвідченим, творчим, висококваліфікованим і захопленим своєю професією викладачем. У будь-якому педагогічному досвіді є два аспекти: об'єктивний - це набір методів і прийомів роботи, що традиційно використовується, і особистісний, що пов'язаний з тим, як даний викладач у залежності від своїх особистих якостей і хисту ці методи і прийоми використовує.

В традиційній педагогіці ролі викладача в порівнянні з роллю студентів надається більшого значення. З точки зору К. Роджерса [13] головним завданням викладача є полегшення і водночас стимулювання і процесу навчання для студента, тобто уміння створювати відповідну атмосферу, інтелектуальну та емоційну обстановку в аудиторії, атмосферу психологічної підтримки. Навчання повинно будуватися і плануватися у відповідності до послідовності, в якій перед студентом виникають ті або інші проблеми. Коли останній з'ясував для себе сутність і значущість проблеми, роль викладача зводиться до створення такої вільної та невимушеної атмосфери, що буде стимулювати студента до вирішення проблеми. К. Роджерс вважає, що викладач може створити в аудиторії потрібну атмосферу, якщо він буде керуватися наступними принципами:

- демонструвати повну довіру до студентів з самого початку навчання і протягом всього навчального процесу;
- допомагати студентам у формулюванні та уточненні мети і завдань, що стоять як перед групами, так і перед кожним з них окремо;
- завжди виходити з того, що у студентів є внутрішня мотивація до навчання;
- виступати для студентів як джерело різноманітного досвіду, до якого завжди можна звернутися за допомогою, зіткнувшись із труднощами при розв'язуванні тієї або іншої проблеми;
- розвивати в собі спроможність відчувати емоційний настрій групи і приймати його;
- бути активним учасником групової взаємодії;
- відкрито висловлювати в групі своє бачення проблем та шляхів їх розв'язування;
- прагнути до досягнення емпатії, що дозволить розуміти почуття і переживання кожного студента;
- викладач повинен добре знати себе.

Так званий особистий хист викладача характеризує як розумову, так і емоційно-вольову сторону особистості. Всі ці якості тісно пов'язані одна з одною і утворюють єдине ціле. Особливе значення для діяльності викладача має спроможність до розподілу уваги водночас між кількома видами діяльності. Викладач, зрозуміло, повинен володіти цілим рядом позитивних якостей, таких як спрямованість, справедливість, наполегливість, працьовитість. Особливе значення має така якість, як витримка, уміння володіти собою, своїм настроєм, темпераментом. Звичайно, тип нервової системи має велике значення, і довільно змінити його неможна [2,5]. Але в певній мірі емоціями можна управляти, стримувати негативні прояви свого темпераменту. Викладач може бути представником будь-якого темпераменту, але він повинен уміти використовувати позитивні сторони свого характеру. Окрім такого важливого утворення, як темперамент, особливий вплив на успішність роботи викладача мають тимчасові психічні настрої, зумовлені різноманітними причинами.

На сьогодні проблемою добору викладачів, що будуть навчати студентів математичних дисциплін за допомогою комп'ютера, серйозно займаються психологи, соціологи і педагоги [3,4,11]. Дослідження Ф. Н. Гоноволіна, Н. В. Кузьминої, Н. Д. Левитова, І. В. Страхова [6,8], а також інших психологів дозволили уявити структуру цього складного і багатогранного процесу. За даними цих досліджень, можна виділити ряд компонентів, що займають істотне місце в структурі педагогічного особистого хисту.

Дидактичний хист – спроможність передавати студентам навчальний матеріал, роблячи його доступним для них, подавати їм проблему ясно і

зрозуміло, викликаючи інтерес до предмету, збуджувати у студентів активну самостійну думку [12]. Викладач з дидактичним хистом уміє у випадку необхідності відповідним чином реконструювати, адаптувати навчальний матеріал, робити важке легким, складне - простим, незрозуміле - ясным і

зрозумілим.

Професійна майстерність, включає спроможність не просто доступно, популярно і зрозуміло подавати навчальний матеріал, але і спроможність організувати самостійну роботу, самостійне отримання знань студентами, розумно і тонко керувати їхньою пізнавальною активністю, спрямовувати її в потрібну сторону [11].

Академічний хист — хист до відповідної галузі науки [3]. Хороший викладач знає предмет не тільки в обсязі програми чи підручника, а значно ширше і глибше, постійно стежить за відкриттями в науці і техніці, абсолютно вільно володіє матеріалом, виявляє до нього інтерес.

Перцептивні здібності — здібності проникати у внутрішній світ студента, як особистості, психологічна спостережливість, зв'язана з тонким розумінням його особистості і його тимчасових психологічних станів [1]. Досвідчений викладач за незначними ознаками, нечисленними зовнішніми проявами схоплює найменші зміни внутрішнього стану студентів.

Мовний хист - спроможність чітко і ясно висловлювати думки і почуття за допомогою промови, а також міміки і пантоміміки, що є одною з найважливіших якостей професії викладача, бо подання навчального матеріалу носить в основному словесний характер [9,10]. Тут мається на увазі як внутрішні (змістові) особливості виступу, так і його зовнішні особливості. Сповідальне подання будується так, щоб максимально активізувати думку і увагу студента. Викладач уникає довгих фраз, складних словесних конструкцій, важких термінів і формулювань. Поряд з цим він враховує, що надто лаконічний, стислий виступ часто буває мало зрозумілим студентам. Дуже поживає розповідь і добре сприймається студентами доречний гумор, жарт, легка доброзичлива іронія.

Подання матеріалу викладачем при навчанні в комп'ютерно-орієнтованій системі живе, емоційне, образне, в ньому будуть відсутні грамафічні, стилістичні, фонетичні помилки. Одноманітне, тягуче, монотонне подання викликає нудьгу і не сприймається студентами. Темп подання багато залежить від індивідуально-психологічних особливостей викладача. Поспішливий темп, однак, заважає засвоєнню і швидко стомлює. Це стосується і гучності мови. У всьому повинна бути міра.

Організаторські здібності – спроможність організувати колектив, а також правильно організувати свою власну роботу [7]. Організація власної роботи припускає вміння правильно планувати і самому контролювати її. У викладачів при використанні комп'ютерно-орієнтованої методичної системи навчання виробляється своєрідне почуття часу — вміння правильно розподіляти роботу в часі, вкладатися у встановлені терміни. Але ці викладачі уміють також коригувати плани і дії, адже бувають непередбачені ситуації.

Комунікативні здібності – спроможність до спілкування зі студентами, вміння знайти правильний підхід до них, встановити доцільні, з педагогічної точки зору, відношення між ними, наявність педагогічного такту [7]. Значний вклад у вивчення психології педагогічного такту зробив І.В.Страхов. Він відзначає, що основне при цьому вміння знаходити найбільш ефективні методи впливу на студентів. Дотримуватися психологічно доцільної міри в застосуванні виховних дій, враховувати конкретну педагогічну задачу, особливості і можливості особистості студента, конкретну педагогічну ситуацію. Одним з проявів педагогічного такту є почуття міри у відношенні будь-якого педагогічного впливу (заохочення, покарання). Відсутність педагогічного такту часто призводить до важких наслідків.

Педагогічна уява - це спеціальна спроможність, що виражається в передбаченні наслідків своїх дій, у виховній проективності особистості студентів, зв'язаної з передбаченням того, що вийде із студентами внаслідок вміння прогнозувати розвиток тих або інших подій. Ця спроможність пов'язана з педагогічним оптимізмом, вірою в людину. Спроможності до розподілу уваги водночас між кількома видами діяльності має особливе значення для діяльності викладача, адже він повинен володіти цілим рядом позитивних якостей: спрямованістю, справедливістю, наполегливістю, працьовитістю. І особливого значення набуває така якість, як врівноваженість, вміння володіти собою, своїм настроєм, темпераментом.

Коли йдеться про викладача, його якості, то дрібниць тут немає. Навіть зовнішній вигляд впливає на формування особистості викладача. Викладачі при роботі в умовах використання комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання повинні об'єднувати в собі якості [14]:

- викладача: проводити заняття, допомагати студентам в їх професійному самовизначенні, забезпечувати правильне і ефективне використання навчально-методичного супроводу курсу;
- консультанта: координувати пізнавальний процес студентів, проводити групові консультаційні і комунікативні заняття, індивідуально консультувати студентів з різних питань курсу, що вивчається;
- менеджера: здійснювати набір і формування груп студентів, складати графік навчального процесу, управляти проведенням групових занять і занять в малих групах, слідкувати за виконанням студентами графіка навчального процесу (проміжні тести, підсумкові тестування, іспит).

Викладач у своїй діяльності повинен здійснювати інформаційне забезпечення, управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, забезпечувати мотивацію учіння і способи подання навчального матеріалу, давати інструкції до самостійної роботи і здійснювати зворотний зв'язок. Використання комп'ютера в процесі навчання визначає також необхідність навчити студентів спілкуватися. Основним завданням є формування видів діяльності, що містять задану систему знань і забезпечують їх застосування. Для виховання у студентів самостійного творчого підходу до розв'язування задач (в тому числі і професійних) треба замінити їхню діяльну орієнтацію "з шуканого результату на спосіб діяльності" [10].

Це вимагає у викладачів певного педагогічного, наукового, методичного рівня, наявності практичних навичок роботи з комп'ютером, знання конкретного навчального курсу.

Наявність активного інтересу до навчальних предметів визначається перш за все змістом навчання. При розробці практичного заняття викладач повинен завжди враховувати характер потреб студентів з

тим, щоб зміст навчального матеріалу задовольняв та сприяв розвитку студентів. Зміст навчального матеріалу повинен бути посилюючим для студентів, але в той же час і такий, який сприяє активізації розумової діяльності. Якщо ця умова не буде виконаною, то навчання не буде сприяти розвитку психічних функцій (пам'яті, мислення, уваги), не буде викликати яскраві емоції (не тільки позитивні, а і негативні), „легкий”, малозмістовний навчальний матеріал не приведе до виникнення та розвитку нових пізнавальних потреб. Навчальний матеріал повинен будуватися так, щоб нові знання були обов'язково усвідомленими з позицій попередніх знань і досвіду. Кожен студент повинен усвідомлювати свої спроможності щодо подолання труднощів. Для інтенсивного розвитку навчальної діяльності ми пропонуємо окремі компоненти комп'ютерно-орієнтованої методичної системи навчання, при використанні яких викладач прагне досягнути таких цілей:

- формування зацікавленості студентів до визначеної дисципліни;
- розвиток інтересу студентів до вивчення певного предмету;
- розширенню кругозору студентів.

І це стане можливим для активізації діяльності викладача, особливо його творчої спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аминов Н.А., Болотов И.А., Воробьев А.Н. Психологический отбор на педагогические специальности. Ярославль 1994.
2. Аминов Н.А. Психофизиологические и психологические предпосылки педагогических способностей. // Вопросы психологии - №5 - 1988. - С. 11-11.
3. Аминов Н.А. Некоторые теоретические аспекты дифференциальной психодиагностики специальных способностей. М.: - 1994. - С. 171-194.
4. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. -Ростов-на-Дону: Изд. РГУ, 1983. - 173 с.
5. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. М.: Изд-во Ак. пед. наук, 1960.-500 с.
6. Гоноболлин Ф.Н. Книга об учителе. М.: Просвещение, 1965. - 260 с.
7. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. М., 1985.
8. Кузьмина Н.В. Формирование педагогических способностей. Л., 1961. - 98 с.
9. Литвин С.Д. Психологические закономерности формирования дидактических^ способностей. Автореф. дисс. канд. психол. наук. М., 1987. - 24 с.
10. Никандров Н.Д. Об активизации учебной деятельности / Вести, высш. шк. №8, 1983.-С. 26-31.
11. Н.Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект. -Казань: Изд. КГУ, 1989. - 204 с.
12. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. 2-е изд. М.: Педагогика, 1984.
13. Innovations in Science and Technology Education //D. Layton, ED., v.1 - London, 1984.-95 с.
14. Tuning R. S. J., Seinen I.B. J. / The supply and demand of DE in Russian, 1995.